

Asia: VN/5904/2019

Luonnos Suomen arktisen politiikan strategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Invalidiliitto ry:n lausunto

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on 30 000 henkilöjäsentä ja 146 jäsenyhdistystä.

YK:n vammaisoikeussopimus puuttuu strategian globaalista viitekehyksestä

Invalidiliitto pitää tärkeänä Suomen arktisen politiikan strategialuonnosta, koska ilmastonmuutoksen takia arktisella alueella on erittäin suuri merkitys koko maapallon ihmisten hyvinvoinnille. Arktiseen alueeseen liittyy myös siellä elävien alkuperäiskansaan kuuluvien ihmisten kannalta haasteita toimeentuloon, sosiaaliturvaan, päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi Tanskaan kuuluvassa Grönlannissa alkuperäiskansan eli inuiittien keskuudessa itsemurhariski ja riski tulla seksuaalisesti hyväksikäytetyksi on moninkertainen muuhun väestöön verrattuna. Suomi on Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajamaa tänä vuonna ja Suomella on vastuu puheenjohtajan ominaisuudessa myös YK:n vammaisoikeussopimuksen osapuolikokouksen (COSP) järjestämisessä kesällä 2021. Suomen arktisen politiikan strategiassa on oiva tilaisuus nostaa esiin saamelaiden vammaisten asema ja oikeudet pohjoismaisen ja kansainvälisen yhteistyön edistämiseksi.

Invalidiliitto pitää kannatettavana Suomen arktisen politiikan strategiassa keskeisinä globaaleina viitekehyksinä mm. Pariisin ilmastopimusta ja YK:n hyväksymiä kestävä kehityksen tavoitteita (Agenda 2030) jopa niin, että strategian painopistealueet ovat linkitettyjä Agenda 2030 -tavoitteisiin.

Tästä huolimatta Suomen 10.6.2016 ratifioima YK:n vammaisoikeussopimus (UNCPRD) puuttuu kokonaan viitekehyksestä, mitä Invalidiliitto pitää merkittävänä puutteena. Suomen korostama kaiken arktisen yhteistyön läpileikkaava teema yhdenvertaisuus tätä edellyttää.

Suomen arktisen politiikan strategiassa ei tarkastella alkuperäiskansaan kuuluvien saamelaisten vammaisten asemaa ja oikeuksia, vaikka YK:n vammaisoikeussopimuksessa tunnustetaan alkuperäiskansaan kuuluvien vammaisten ihmisten vaikeat olosuhteet ja moniperusteinen syrjintä. Moniperustaisella syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että samanaikaisesti esimerkiksi vammaisuuden lisäksi on olemassa jokin edellä mainittu syrjintäperuste. Moniperusteisen syrjinnän mahdollisuus tiettyjä väestöryhmiä kohtaan käy ilmi YK:n vammaisoikeussopimuksen johdanto-osan johdantolauseesta p), jonka mukaan sopimusosapuolet ovat huolestuneita vaikeista olosuhteista, joita kohtaavat ne vammaiset henkilöt, joihin kohdistuu moninkertaista tai törkeää syrjintää muun muassa sukupuolen, kielen, alkuperäkansaan kuulumisen, etnisen tai sosiaalisen alkuperän, syntyperän, iän tai muun aseman perusteella.

Vammaisten ihmisten moniperusteisen syrjinnän tilanteissa ilmenee ”vähemmistönä vähemmistössä” -ongelma eli keskimääräisen ihmisen perusteella luotu palvelujärjestelmä ei tunnista, millaisia ongelmia liittyy vähemmistöryhmissä eläviin vammaisten ihmisten elämän tilanteisiin ja olosuhteisiin, kuten saamelaisten kielen ja kulttuurin huomioimiseen vammaissosiaalityössä.

Rajat ylittäviä vammaispalveluita ja osallisuutta lisää arktiseen strategiaan (Painopistealue 2. Asukkaat, alueen hyvinvoinnin edistäminen ja alkuperäiskansojen oikeudet)

Saamelaisilla (kieli ja kulttuuri) vammaisilla ihmisillä on ollut haasteita saada omalla äidinkielellään vammaispalveluita. Tämä koskee koko vammaispalveluprosessia aina palvelusuunnitelman laatimisesta hakemukseen ja päätöksentekoon sekä toteutustapaan saakka. Henkilökohtainen apu on toisen henkilön antamaa apua arjen toiminnoissa ja menee iholle konkreettisesti. Henkilökohtaisen avun kohdalla puhutaan erityisesti luottamuksesta, joka edellyttää saamelaisalueilla henkilökohtaiselta avustajalta saamen kielen osaamista ja saamelaiskulttuurin tuntemusta.

Pohjoissaamea puhutaan Suomen lisäksi myös Norjan puolella, joten olisi tarpeen kehittää pohjoismaiset rajat ylittäviä vammaispalveluita. Tämä näkyisi siten, että pohjoissaamea puhuva suomenkansalainen saisi jatkossa Norjan puolelta tuotettuja vammaispalveluita, jos niitä ei Suomen puolella riittävästi voida toteuttaa.

Saamelaisten vammaisten osallisuutta paikallisissa ja alueellisissa vammaisneuvostoissa pitää vahvistaa pohjoissaamen, inarinsaamen ja koltansaamen osalta ihmisten omilla kotiseutualueilla.

Saamelaiskulttuurin erityispiirteet ja vammaisuus eivät näy arktisen strategian osaamisessa ja elinkeinoissa (Painopistealue 3. Arktinen osaaminen, huippuluokan tutkimus ja elinkeinot)

Invalidiliitto huomauttaa, että mönkijään tai moottorikelkkaan on ollut tiettyillä saamelaisalueilla hankala saada vamman ja perinteisen elinkeinon harjoittamisen takia vammaispalvelulain mukaista taloudellista tukea, koska nämä liikkumisen välineet katsotaan tavallisesti harrastusluonteisiksi ja niillä liikutaan alueilla, joissa ei ole tieverkostoa. Väkimäärältään runsaslukuisemmassa eteläisessä Suomessa on kattava tieverkosto, mutta pohjoisessa Suomessa ei näin ole.

Invalidiliiton tiedossa on myös tapaus, jossa vammaisuuden takia maksettava elinkeinotuki yritystoimintaan on Kelassa hylätty, koska porotaloudesta ei synny verotettavaa tuloa. Vaikka Kelan elinkeinotuki on syyperustainen, niin se ei ole ollut saamelaiskulttuurin ja elinkeinon kanssa yhteen sovitettavissa. Tämä kertoo rakenteellisesta ongelmasta.

VANE:n toimintaohjelman kirjaus saamelaisista vammaisista strategiaan

Invalidiliitto katsoo, että Suomen arktisen politiikan strategialuonnosta pitää vielä täydentää edellä mainituin teemoin vammaisten saamelaisten oikeuksien edistämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä oleva hallinnon sisäinen Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta (VANE) on laatinut tälle hallituskaudelle toimintaohjelman ”Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen” - YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2020 – 2023.

Vammaispalveluiden neuvottelupäivien aikaan 11.2.2021 julkaistussa VANE:n toimintaohjelmassa vammaisten ihmisten itsenäisen elämän ja osallisuuden tavoitteeksi on asetettu: ”Edistetään saamelaiskulttuurin erityispiirteiden huomioon ottamista saamelaisten vammaisten henkilöiden avun ja tuen tarpeita arvioitaessa ja palveluja suunniteltaessa.” Toimintaohjelman 53. toimenpiteenä on kuvattu ”Saamenkielisten vammaissosiaaliryörytyövälineiden saatavuuden parantaminen (muun muassa vammaispalvelujen käsikirjan saamenkielisen aineiston lisääminen) ja vastuutahoina STM yhteistyössä THL:n kanssa.” Invalidiliiton mielestä VANE:n toimintaohjelman kirjaukset tulee ottaa huomioon läpileikkaavasti ja poikkihallinnollisesti valtion hallinnon muissa toimintaohjelmissa ja eri strategioissa.

Strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden seurantaan kielelliset ihmisoikeusindikaattorit

Strategiasta käy ilmi, että ”kansallista kestävä kehityksen tilaa seurataan kansallisten kestävä kehityksen indikaattoreiden avulla. Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmässä sovitaan Arktisen politiikan strategiaan soveltuvista seurattavista indikaattoreista strategian hyväksymisen jälkeen.”

Invalidiliitto huomauttaa, että YK:n vammaisoikeussopimuksen artiklan 31 (Tilastot ja tietojenkeruu) mukaan sopimuspuolet sitoutuvat kokoamaan asianmukaista tietoa, muun muassa tilasto- ja tutkimustietoa vammaisuudesta, jonka pohjalta ne voivat muodostaa ja toteuttaa menettelytapoja tämän yleissopimuksen soveltamiseksi. Invalidiliitto esittää, että käytetään kielellisiä indikaattoreita pohjoissaamen, kolttasaamen ja inarinsaamen -kielisten vammaissosiaalityön ja vammaispalveluiden osalta, jotta saadaan tietoa lukumääristä, kuinka paljon ko. kieliryhmiin kuuluville on järjestetty vammaispalveluita saamelaisalueilla ja kuinka paljon ko. kieliryhmien edustajia on saamelaisalueiden vammaisneuvostoissa.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 16. helmikuuta 2021

Petri Pohjonen	Laura Andersson
pääjohtaja	yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi

Gustafsson Henrik
Invalidiliitto ry - Yhteiskuntasuhteet